

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

TEVFİK FİKRET VE CENAP ŞAHABETTİN'İN ŞİİRLERİNDE "AŞK VE TABİAT" ANLAYIŞI

Gülten BULDUKER

*Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı
A.B.D. Ankara*

Özet: Bu çalışmada yeni Türk şiirinin oluşma döneminde "güzellik" kavramının yanı sıra "aşk" ve "tabiat" anlayışının şairlerce nasıl telakki edildiği kısaca değerlendirilmiş; ardından Tevfik Fikret ile Cenap Şahabettin'in makalelerinde bu kavramların ele alınışı üzerinde durulmuştur. Her iki şairin -farklı konularda birçok şiirinin olmasına karşın- "aşk" ve "tabiatı" ortak konu olarak seçmiş olmaları, konu sınırlamasında belirleyici olmuştur. Bu sebepten önce şairlerin bütün şiirleri gözden geçirilerek aşk ve tabiatı konu alan şiirlerinin tasnifi yapılmış; sonra bu kavramların şair bakış açısına göre şiirlere nasıl aksettiği tahlil edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, aşk, tabiat, güzellik, şiir, gece, kış, bahar.

THE SENSE OF LOVE AND THE NATURA IN TEVFİK FİKRET AND CENAP ŞAHABETTİN'S PEOMS

Abstract: Through the formation period of new Turkish Poem, how the sense of "love and nature" as well as the term "beauty" was understood by the poets, was briefly evaluated, then, it was emphasized how these terms were handled in Tevfik Fikret and Cenap Şahabettin's articles. The fact that both poets -despite having numerous poems on different issues - choose love and nature as a common topic has been distinctive in restricting the topic. Fort this reason, firstly the poets' all poems were skimmed through and were classified, then how these terms reflected into poems according to the a poetic point of view.

Keywords: Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, love, nature, beauty, poem, night, winter, sprin

GİRİŞ

Türk şiirinde yenileşme hareketleri, batıyla kurulan siyasî ve sosyal temasların yoğunlaştığı XIX. yüzyıl ortalarında başlamıştır. XIV. yüzyıldan itibaren uzun yıllar varlığını sürdüren Divan Edebiyatı'nın kendini yenileyememesi karşısında, batılı bir eğitimle yetişen genç nesil, kendini yeni bir edebiyat arayışı içinde bulur. İşe başlarken ortaya koyacakları edebiyatın içerik ve şekli yönü konusunda fazla düşünmelerine gerek yoktur; çünkü Avrupa, sanatı ve kültürel bütünlüğü ile gençleri kendisine hayran bırakmaktadır.

Tanzimat Edebiyatı olarak adlandırılan dönemde halka yönelme, halkı aydınlatma ve eğitime çabası içine giren Şinasi, Namık Kemâl ve Ziya Paşa'nın ardından (Parlatır, 1992:3) Recâizâde Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmit, Sami Paşa-zâde Sezai ve Nabi-zâde Nâzım'dan kurulu ikinci nesil, bu sosyal sanat anlayışını arka plana iterek "insan"ı ve onun şahsî maceralarını ele alır. (Akyüz a, tr.:49)

Yine bu dönemde Namık Kemâl, eski şiir geleneğini *Celâl Mukkademesi*'nde yerden yere vurur. Recâizâde, edebiyatın güzel sanat dalları içindeki yerini, özelliğini *Ta'lîm-i Edebiyat, III. Zemzeme*'nin ön sözünde, *Takdîr-i Elhân, Pejmürde* ve *Takrîzât*'ta değerlendirir; şiir hakkındaki düşüncelerini açıklar. Şiir sanatını batılı bir yaklaşımla ele alır. "Sanatın maksadı güzelliiktir." (Recâizâde 1311:77) der; duygu, düşünce, hayal, tabiat ve üslûp güzelliğinden bahseder. Şiirde konu güzelliğini yaratabilmek için daha çok tabiata ağırlık veren ve yazdıklarında konu olarak

tabiatı seçen şairlerin daha başarılı olabileceğini ileri sürer. Tabiat, ona göre sonsuz bir kaynaktır; "*Zerrâttan şumûsa kadar her güzel şey şiirdir.*" (Recâizâde 1302:9) Tabiattaki en küçük varlıklardan tutun da, en geniş kavramıyla, öteki yaratıklara kadar uzanan bir konu güzelliğine dikkat çekmek ister. Şiirlerinin başlıca teması "aşk" ve "tabiat"tır; aynı temalar, Abdülhak Hâmit'in şiirlerini de besler. Hâmit, tabiata özlem duygusunu *Sahra* ve *Belde* gibi eserlerinde dile getirmiştir.

Servet-i Fünûn Dergisi, Tevfik Fikret'in başına geçmesine kadar fen bilimlerine ilişkin yayın yaparken Cenap Şahabettin, Halit Ziya ve öteki gençlerin katılmasının ardından edebiyat sahasına kayar. (Parlatır, 1992:30) Servet-i Fünûncular, edebiyatta estetik bir gaye arar ve edebiyatın fayda peşinde koşmadığını, ahlâkçı bir gaye gütmeye ısrarla belirtirler. Cenap'ın edebiyattan beklediği doğrudan doğruya değil, dolaylı bir güzelliiktir. Fakat edebiyattan fayda beklenmemesi gerektiğini söylemek edebiyatın faydasızlığına inanmak demek değildir. Kendi heyecanını ustaca bir üslûpla ifade eden ve aynı duyguları okuyucuda yaratabilen insan, hayatı âmillere hizmet etmiş olur. (Ercilasun 2009: 112-113)

Tevfik Fikret, konuya daha basit ve sade yaklaşır:

"Edebiyat insanı okumaya, okuya okuya fikir'den lezzet almaya alıştırtıyor. Zihin o sayede tatlı tatlı çalışıyor; çalıştıkça bir keyif, bir huzur, bir teceddüd hissediyor. Git gide fikir daha ziyade inceliyor. Kalp daha ziyade rikkat buluyor." (Tevfik Fikret 2000: 56)

Fikret, güzellik anlayışını şöyle dile getirir: "*Havâss-ı zâhire ve kuvâ-yı bâtınanın fevka't-tabî'a teyakkuz ve tenevvürünü icap eden bir tecellî-i bedî'adır. ...Evet güzellik... O Hüda-nümâ nur şevk-yâb-ı iltimâi olanları meshur etmekten başka bir şeye yaramaz; şu var ki bu meshur ediş dünya kadar fevâ'id-i ma'nevîyye husule getirir.*" (Tevfik Fikret 2000:314-317)

Kenan Akyüz, Servet-i Fünûn hareketinin şiirin konularında yaptığı değişikliklerin başında, Tanzimat devrinin getirmiş olduğu "her güzel şeyin" şiire konu olabileceği formülündeki "güzellik" kaydını kaldırmak olduğunu belirtir. Bu suretle şiirin konusu sınırsız bir şekilde genişleyerek, şairin herhangi bakımdan ilgisini çeken her şeyin şiire konu olabileceği kabul edilmiştir. Bu arada, şairin günlük hayatına ait basit olaylar da şiire çokça girmiştir. Bununla beraber, gerek mizaçları ve gerekse yaşadıkları devrin ağır siyasî ve sosyal şartları yüzünden, çoğunlukla ferdi duygular ve hayallere yer veren Servet-i Fünûn şairlerinde, "aşk", "tabiat", ve "aile hayatı" başlıca temaları teşkil eder. (Akyüz a.tr.: 94) Bu görüş, genel bir değerlendirmeyi ifade etmekle birlikte birçok araştırmacının tekrar ede geldiği bir şeydir. Sanatçının eserine yansıyan gerçeklikte mizacın daha belirgin olduğunu kabul edersek devrin siyasî ve sosyal şartlarının ikinci plânda bir yer işgal edebileceğini söylemekte sakınca görmeyiz. Kaldı ki Servet-i Fünûn devrinin adı anılan iki önemli şairi vardır. Bunlardan Cenap Şahabettin sanatta güzelliği yansıtmak niyetinde olduğunu açıkça dile getiren yazılar kaleme almıştır. (bkz.: Ercilasun, 2009) Tevfik Fikret ise hayata karşı ne

hissedip düşünmüşse hiç çekinmeden şiirlerine yansıtmıştır. (Parlatır 2004:51-80) Onun dil ve edebiyat yazıları incelendiğinde de görüleceği üzere, yenilik arayışının yaşandığı süreçte, şairler ve romancılar yeni şekil denemeleri ve muhteva arayışlarını özgürce tatbik etme çabası içerisindeydiler. (bkz.:Tevfik Fikret 2000)

Tevfik Fikret ile Cenap Şahabettin'in "aşk" ve "tabiat" anlayışı:

Cenap, Edebiyat-ı Cedîde'nin tabiata olan ihtiyacı tespit ettiğini söyler. Ona göre, insan tabiatla iç içe olan bir varlıktır. Bundan dolayı tabiatın tesiri ile beşerî hisleri birbirinden ayırmak ve sınırlarını çizmek mümkün değildir. Tabiat herkeste değişik tesirler uyandırır. Şair, tabiatla yaşamalı ve tabiatla bütünleşmeli; tabiatın gizli güzelliklerini, sanat güzelliği ile telif ederek ortaya koymalıdır. O, tabiat karşısında mesut bir âşıktır. Tabiatı ona bırakmalı, buna karşılık ondan bir his ve hayal zemzemesi beklemelidir. Bu zemzemenin tesir derecesi, edebiyattaki ilerlemenin ciddi bir ölçüsü olabilir. (Cenap Şahabettin 1313:18-20)

Tevfik Fikret ile Cenap Şahabettin şiirin yanı sıra nesir de kaleme almışlardır. Bu iki şairi mizaçları yönüyle ayırmak mümkündür. Fikret, Cenap'a göre çok karamsardır; hatta bazı şiirlerinde şairin melânkolik bir ruh halinde olduğu da çok belirgindir. Dönemin sosyo-kültürel olaylarının etkisiyle politik ve metafizik konulu birçok şiir yazmıştır. Şair, bu şiirlerde yerine göre büyük bir ümitsizlik dile getirirken bazen de aşırı bir nefretle siyasî eleştiride bulunmuştur.

Cenap'ın da karamsarlığı dile getiren şiirleri vardır. *Kasîde-i Elem, Elhân-ı Nâlân* gibi. Şair bu şiirlerde insanoğlunun çektiği elemi dile getirir.

Hayat-ölüm, gençlik-yaşlılık, hayal-hakikat zıtlığının dışında alegorik, aile hayatı, tabiat, aşk gibi konularda da Fikret ve Cenap'ın karşılaştırılabilecek pek çok şiiri mevcuttur. Biz çalışmamızın kapsamını sınırlandırma düşüncesiyle iki usta şairde ortak olan "aşk" ve "tabiat" konularını ele almayı uygun görüyoruz. Önce her iki şairin "aşk" ve "tabiat" konusunu ele alan şiirlerini tasnif etmek yerinde olur. Şunu belirtmeliyiz ki bir şairin şiirlerini tek bir konuda tasnif etmek doğru değildir. Tasnif yapılırken bir şiirde, birden fazla konunun işlenebileceği göz önünde tutulmalıdır. Örneğin Fikret'in özellikle tabiatı konu alan şiirlerini, siyasî, metafizik şiirleri arasında da değerlendirmemiz mümkündür. Fikret'in Sis şiirinin hem siyasî hem de tabiatı anlatan özellikleri söz konusudur. Aynı şekilde çoğu kez bir aşk şiiri de tabiatla iç içe olabilir.

Tevfik Fikret'in tabiat şiirleri:

(Alıntılar: Tevfik Fikret, 2001)

Yapma Çiçek Yapan Kıza, Beyaz Yelken, Bir Levha, Bir Yaz Levhası, Âşiyâne-i Lal, Bir Tablo, Hayran, Sezâ, İlk Sâniha, Bahâriye, Bahar, Bilsen Ne Âfet Olmuşsun!, Hüsnün, Bir Subh-ı Safâ İdi, Bûse-çîn, Kıt'a, Şarkı, Neşîde, Şiir Parçaları, Bir Mektuptan, Karşı, Salıncakta, Dere Kenârında, Şelâle, Tulû'a Karşı:, Bir Levha İçin, Bahâr-ı Terâne-dâr, Dehr-i Nihân, Berf-i Zerrin, Akşam, Ufk u Hilâl, Perî-i Hazân, Yağmur, Karlar, Mihr-i Zemherîr, Baharda, Toprak,

Bir Ân-ı Huzûr, Yeşil Yurt, Mâ'î Deniz, Heykel-i Sa'y, Âveng-i Şühûr.

Fikret, tabiat şiirlerinin çoğunu *Rübâb-ı Şikeste*'de toplamıştır. Senenin on iki ayını *Âveng-i Şuhûr*'da tasvir etmiştir. Bunun dışında tabiatın değişik manzaralarını içeren şiirleri de vardır. O, tabiatı âdeta renklendiren bir şiir tarzını Türk edebiyatına kazandırmak ister. Dergilerde yayımlanan fotoğraf ya da tablo altına şiir yazma alışkanlığını başlatır. *Hayran, Bir Yaz Levhası* gibi.

Şair, tabiatı anlatan şiirlerinde renkli bir tasvirin yanı sıra, duyguya yer verir. Manzum hikâye tekniğini de kullandığı şiirlerinde tabiat, bir fon olmaktan öte, insanla bütünlük içerisinde bir kompozisyon sergiler.

Serbest müstezat şeklinde kaleme alınan *Hayran* manzara karşısında dile gelen duyguları ifade eder. Bu şiir, Türk şiirinin modern nazma doğru yol almasında önemli bir yere sahip olmakla birlikte, tabiat ve insanın bağımlı anlatır. *Yağmur*'da bir yağmur yağması anında duygulanma ve iç sıkıntısı dile gelir. Yağmur tanelerinin âhenkli bir şekilde camlara vurması Cenap'ın *Elhân-ı Şitâsı*'nı hatırlatır. Bu şiirin son dizeleri sanki ileride şairin ruh dünyasının çok karamsar bir hal alacağına habercisi gibidir:

"Söner şimdi, manzûr olurken demin

Heyûlası karşımda bir âlemin

Açılmaz ne bir yüz, ne bir pencere;

Bakıldıkça vahşet çöker yerlere." (s.345)

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

Yapma Çiçek Yapan Kıza şiirinde de aynı şekilde, seyredilen çiçekçi kızın şairi düşündürmesi söz konusudur:

"Zîra bu tabîatın hilâfi:

Bir yapma nikab içinde elbet

Gülmez yüze çehre-i muhabbet." (s.110)

Fikret'in tabiat şiirleri belirgin bir ana fikirten yoksundur. Bu şiirlerin son dizelerinin okuyucuda hafif tesirler uyandıran ve hayatın faniliğini ifade eden umutsuzlukla noktalanması ortak özelliğidir. Şairin hayatı olumsuz algılayışını *Toprak* şiirinin son dizesinde de anlamak mümkündür:

"Bence timsâl-i esfelîyyetsin,

Kara toprak, mazîki zilletisin;

Benden efsûs- bî-nihâye sana!" (s.400)

Fikret'in tabiatı romantik tarzda işlediği şiirlerinin en dikkate değer olanı *Sezâ*'dır. Manzum hikâye özelliği taşıyan şiirde şair, arkadaşıyla (*Sezâ*) yaptığı gezintiyi ve arkadaşının ölümünü anlatır. *Balıkçılar*, *Beyaz Yelken*, *Maî Deniz* gibi şiirlerinde ise denizin gizemli hırçınlığını değişik motiflerle dile getirir. *Maî Deniz* şiirinde teşhis sanatını kullanarak maî denizin tertemiz uyduğunu tasavvur eden şair, tüm gece seyrettiği ma'sum yüzlü denizin kendi nazarıyla kirlenmesinden korkacak kadar da hassastır. *Balıkçılar*'da ise deniz ile kadın motifini birlikte değerlendirmiştir:

"Kayık çocuk gibidir: Oynuyor mu kaydetme,

Dokunma keyfine; yalnız tetik bulun, zirâ

Deniz kadın gibidir: Hiç inanmak olmaz ha!"

(s.275)

Şermin'deki şiirlerin büyük bir kısmı, çocukta tabiata karşı ilgi, sevgi ve merak uyandırmak arzusuyla hece vezniyle kaleme alınmıştır. Bu şiirlerin çoğunda Fikret, *Rübâb-ı Şikeste*'de ve diğer bazı şiirlerinde olduğu gibi tabiatı, teşhis sanatı ile yansıtır.

Fikret, bir *Musâhabe-i Edebiyye*'sinde eski şiirimizden örnekler vererek şairlerin mevsimleri nasıl tasavvur ve tasvir ettiğini değerlendirir. "*Eski şairlerimiz bahar ile yazı, hazan ile kışı daima karıştırmışlardır. Onların takviminde 'fasl-ı dey' mevsim-i rebî'i takip eder, hazan gelir, berk ü bâr-ı bahârî târ u mâr eyler; arada koca bir yaz kaybolur*" der. Verdiği örnekleri karşılaştırarak kendi beğenisini açıklar. Nedim'in tabiat tasvirlerini içeren bir şiirini över: (Tevfik Fikret 2000:34)

"*Gel ey fasl-ı bahârân mâye-i ârâm u hâbımsın!*

Enîs-i hâtırım, kâm-ı dil-i pür-ıztırâbımsın.

...

Ne hâlettir sana baktıkça ey cû! Ömrüm eksilmez.

Meğer zincir-i bend-i pâyı ömr-i pür-şitâbımsın?" (s.34)

Fikret, bir *Hafta-i Edebî*'sinde ise Nefî'nin iki beyitini örnek vererek "*insan ne kadar yenilik taraftarı olursa olsun, nazm-ı kadîmimizin birer heykel-i dehâ-nümâsı olan o birkaç şâir-i şehrin asarını okuyup da meclûp kalmamak mümkün olmuyor*" der. Onlar kendi zamanlarına göre yazılmış şeylerdir. "*Te'essürât-ı hakîkiyye ve ede-*

biyye-i beşere taallûk edenleri pek yoktur. Şu sebeple sermedî bir hayata iktiran edemeleri lâzım gelir gibi görüldüğü halde işte yaşıyorlar." (Tevfik Fikret 2000:229-230)

Aynı zamanda ressam olan Fikret'in, kendi resimlerini her ay için yazdığı şiirlerle beraber yayımladığı bir örneğe bakalım:

"Mayıs bir köylü kızdır; saf u dil-ber, şûh u sevdâkâr

Çiçekler, kuşlar etrafında, fevc-â-fevc ü reng-â-reng." (s.514)

Akşam ve Ufk u Hilâl adlı şiirlerinde akşamın hüznü tablosu Fikret'in tabiata çok renkli ve değişik cephelerden bakışının örnekleri olarak değerlendirilebilir. *Karlar, Krizantem, Süs, Köyün Mezarlığında* gibi şiirleri de başarılı tabiat şiirleri arasındadır.

Tevfik Fikret'in aşk şiirleri:

Süha ve Pervin, İlel- ebed, Bir Hicran-ı Muvakkatten Sonra, Seninle, Sen Olmasan, Ömr-i Muhayyel, Âh! Ağlasam..., Lerziş-i Hazân, Birlikte, Gazel, Bir Gazel, Mes'ûdiyyet-i Aşk, Cânân-ı Girîzâna, Ey Şîve-kâr, Gül!, Tahassür, Tesdîs, Hayâl, Güzelsin, Dedim ki:, Bir Manzum Hikâyenin Mukaddimesi, 'Sevdâ Mısın, Ümmîd Misin, Neş'e Misin Sen?', Diğer, Bir Matla, Hüsnün, Ud Çalarak Şarkı Söyleyen Bir Güzele:, Melâl, Bir Söz, Ne Güzel Çocuk!, Bir Levha, Bir Tenezzühten Avdette, Kamer Hanıma Hitâp, Metrûke, Gül-Efşân, Dokundun Hissime, Ey Kız!, Eş'âr-ı Muhabbetten, Ayrılmam, Nakş-ı Nâzenîn, Belki, Hayır!..., Zerrîşte, Birlikte,

Krizantem, Leyl-i Vedâ, Şekvâ-yı Firâk, Sükûn İçinde, Firâk u Telâkî, Tesâdüf, İkinci Tesâdüf, Son Tesâdüf

Tevfik Fikret'in sanat yaşamında fikir yapısındaki değişimlerin izlerini açıkça izlemek mümkündür. Sanatının ilk yıllarında hafif duygulanmaları anlatan aşk, tabiat ve sosyal konulu şiirler yazarken sonraları, siyasî kaygı ve heyecanlarını dile getirmişti. Bir aşk şairi olarak nitelendirilemeye de pek çok aşk şiiri vardır. Romantik anlayışın etkisi altında yazılan bu şiirlerin özelliği cinsellikten uzak, ince bir hissedişin ifadesi olmalarıdır.

Ömr-i Muhayyel tasavvur edilen tabiat içinde sevgiliyle gözlerden uzak bir mekân özlemine dile getirmesi bakımından Ahmet Haşim'in *O Belde'sini* hatırlatmaktadır:

"Yalnız ikimiz, bir de o: mab'ude-i şî'rim;

...

Her sahn-ı hakîkatten uzak, herkese mechûl;

Bir safvet-i ma'sûmenin âgûş-i terinde

Bir leyle-i aşkın müte'ennî seherinde

Yalnız ikimiz sayd-ı hayâlât ile meşgûl." (s.368.)

Bir tiyatro metni gibi kaleme alınan *Süha ve Pervin* tabiatın kucağında muhabbet eden iki sevgilinin ruh halini sergiler. *Süha*, aşırı duygusal, ürkek ve kararsız bir âşık, onun karşısında *Pervin* ise atak, cesaret verici bir genç kızdır.

SÜHA

"Müstağrak esirî bir tabîat... Açık, sarı,
uzun, târumâr saçlarının dağılıp örttüğü
beyaz alnında dîmî bir çîn-i infi'âl ile,
ağlar gibi bakan mâî gözlerini dalların
arasından karlı bir şâika gibi görünen
bulut parçasına dikmiş... Devam ile:"

Uzak değil, şu küçük zirve-i sefide kadar,

Şu parlayan tepelik yok mu? Âh, bî-
hareket

Alıp götürse bizi...

PERVİN

"Esmer Nermin câzibe-i hüsnüyle meyyâl
bir vücut... Parlak, mütebessim enzâr-ı
tahakkümünü âşıkının solgun çehresine
serperek:"

- Şâ'irâne hulyânız;

Fakat niçin? Bu ma'îşet fena mı?
(...)

SÜHA

"Müteaccip ve müteheyyc"

- Biz sevişmiyorsak eğer
Kalır gözünde sevişmek ilel-ebed münker!

Sevişmemekse bu, sevişmekten ihtiaz edelim;

O çünkü pek hatır-engîz, o çünkü pek
mül'im Bir ihtisas olacak; ben tahammül
eyleyemem."(s.262-271)

Tesadüf şiirleri duygusallığı yansıtan
çarpıcı bir örnektir:

"Niçin o çehreyi görmekte titredim birden

O didelerde niçin gizli bir nigâh aradım?

Değil garâm-ı heves-perverâne mu'tâdım,

Niçin o gözlere dikkatle baktım öyle
iken?..."(s.391)

İkinci Tesadüfte bu çekingenlik ve ürkek-
lik yerini aşk arayışı ve ümidine bırakır:

"Dedim ki: İşte hakikat bu, hep kusûru
yalan;

Değil garâm-ı heves-perverâne mu'tâdım,
Bu didelerde fakat bir nigâh-ı aşk aradım!"
(s.392)

Son Tesadüfte ise uzaktan seyredilen
sevgilinin varlığı ile avunma söz
konusudur:

"Evet , o geçti, o hem bakmadan geçti gitti;

Güneş de, şimdi açılmış ufukta hande-
nümâ,

Eder gibiydi uzaktan benimle ihtihzâ..."
(s.393)

Şair, aşkı yüce bir duygu olarak düşünüyor;
ancak hayata karşı ümitsizliğini de
belirtmeden geçemiyor. Aşkın gerçek-
liğinin aslında hayatın faniliğinde yerini
ümitsizliğe bırakmaya mahkûm olduğunu
İlel-ebed'de dile getiriyor:

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

"İle'l-ebed... İki rûh-ı mu'âşkın bu ümîd,

Bu va'd-i muğfîl-i sevdâ penâh-ı kalbi idi;

Fakat ne fikr-i ba'îd:

Hayât-ı zâ'il içinde muhabbet-i ebedî!.." (s.361)

Bir Hicrân-ı Muvakkatten Sonra'da ise yine, hayal dünyasında sevgiliyle söyleşen âşık hayatın acı gerçeğini hatırlar:

"Çak etti etbâk-ı tahayyülde uçarken

Bir sadme-i bâliyle hakikat bu zilâli;

Öğretti hayât en acı bir ders ile birden

En giryeli hicrânı... bütün hüzn-i leyâli!" (s.373)

Şairin bir yandan aşk ümidine kapılmak isterken diğer yandan hayatın faniliğine karşı düştüğü çıkmazı yansıtmaması bakımından *Seninle...* ve *Sen Olmasan...* şiirleri de güzel birer örnektir:

Seninle...

"Fakat niçin bu güzel yol sonunda bir uçurum?

Yazık değil mi, bütün sâha-i emel böyle!

Bu yol, be râh-ı sa'âdet de -âh korkuyorum!

-Mü'ebbeden çıkacak bir harâbe-i kasele...

Evet, niçin bu güzel yol sonunda bir uçurum?"(s.364)

Sen Olmasan...

"Gurûba karşı düşündüm sükûn içinde bunu:

Fenâ değil sevişip ağlamak, fakat heyhât

Bükâya değse hayât!..." (s.366)

Cenap Şahabettin'in tabiat şiirleri:

(Alıntılar: Cenap Şahabettin, 1984)

Temâşâ-yı Leyâl, Temâşâ-yı Hazân, Yakazât-ı Leyliye, Terâne-i Sabâh, Elhân-ı Hazân, Makdem-i Yâr, Elhân-ı Şitâ, Leyal-i Zâhire, Aks-i Mah, Meşcere-i Saadet, Ab ü Ziya, Terane-i Mehtab, Mâh-ı Nısfü'l-Leyl, Son Arzû, Ta'iyin-i Metâlib

Cenap Şahabettin'in ölüm, yaşlılık gibi hayatın çeşitli yönlerini dile getiren şiirlerinden başka *Münacât* gibi metafizik konulu şiirleri de vardır. Ancak şiirde güzellikten başka bir gaye aramayan şairin asıl ünü, "*aşk*" ve "*tabiat*"ı anlattığı şiirlerinden gelir. Bu temalara bir de "*kadın*"ı eklemek gerekir. Cenap'ta tabiat, genellikle, Fikret'in şiirinde olduğu gibi, hayal ve hisle örülmüş, tamamıyla sübjektif bir tabiatır; bütün güzelliğini hayalin zengin renklerinden alır. Sergilenen manzaralardaki dış dünya, şairin iç dünyasıyla bütünleşen güzel bir bütünlük arz eder. Şair, Fikret gibi mevsimler için şiir yazmıştır; mevsimlerden sonbahar ve kış; vakit olarak ise akşam saatlerini tercih etmiştir. Cenap, *Leyâl-i Zâhire, Yakazât-ı Leyliye, Makdem-i Yâr*'da karanlığın her şeyi görünmez kıldığı akşam vaktinde, tüm duyularıyla geceyi dinlemeye dalmıştır. *Nısfü'l-Leyl, Terâne-yi Meh-tâb, Aks-i Mâh* yine şairin gece saatlerindeki hislerini yansıtmaktadır.

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

Cenap'ın *Benim Kalbim* adlı şiiri Servet-i Fünûn şairlerinin hassas duygu dünyasını sergilemesi bakımından ilginç bir örnektir. Yazdıkları şiirlere bu "hastalıklı" kalbin hayatı algılayış ve düşünüş biçimi yansımıştır:

"Gördüğün dil-şikeste-i takdîr;

Bil, senin kalb-i nâ-ümidindir.

Öyle takdîr eder ki Rabb-ı Kadîr;

Ebedî hastadır dil-i şair"(s.124-125)

Cenap'ın şiirleri de Fikret'in ki kadar renkli ve hatta biraz daha fazla ses unsuruyla yüküldür. Veznin yarattığı âhenk doğanın sesiyle uyum halinde bir müzikaliteye ulaşır. Şair, doğa tasvirlerini önemser. Şiirlerinde çokça istiare sanatına yer vermiştir; ancak bu istiareler sembolle ilgili olmayıp alışmamış hayalleri içermesiyle önem arz etmektedir. Aşağıda verilen şiirler, gece vakti duygu yoğunlaşmasını sergilemesi bakımından dikkate değer örneklerdir. *Riyah-ı Leyâl*, 'de kişileştirilen gece rüzgârının şairle sevgili arasında postacılık yaptığı ilginç bir örnektir.

"Ey bâd-ı peyem-res,

Ol dem getir ondan bana sen gizlice bir ses;

Ol dem götür, ey bâd-ı şeban-gâh,

Benden ona bir ah" (s.149)

Cenap'ın akşam şiirlerinden olan *Temâşâ-yı Leyal* ile *Yakazat-ı Leyliye*'nin ilk iki dizesi,

"Gel bu akşam da serbeser, güzelim,

İhtizâr-ı hazân-ı seyredelim"

mısrâ ile başlar. Sevgiliye seslenen şair, *Temâşâ-yı Leyâl*'de suskun geceyi seyrederken dilsiz karanlıklarda her şeyin görünmez oluşuyla, ebediyeti düşünür; kendini aciz hissetmekten ümitsizliğe kapılır, sevgilinin de karanlığın gölgesiyle örtünmeye başladığını fark eder. *Yakazat-ı Leyliye*'de ise uzaklardan gelen piyano sesine bülbül şakıması karışır. Yine bu şiirin sonu da ümitsizlikle noktalanır.

Benzer bir davetle başlayan *Temâşâ-yı Hazân*'da sevgilinin ilgi çeken vasfı da "*hazân-lika*" dır. Sonbaharın gelişiyle her şeyin yerle bir olması şairde değişik çağrışımlar uyandırır.

"Gel bugün de, sükût ile güzelim,

İhtizâr-ı hazânı seyredelim" (s.219)

Rüzgâr bir "*müteverrim*"e benzetilir, bütün kâinat öksürüklerle dolu "*büyük hastahane-i etfâl*" olur. Kırgın, gamlı tabiat tasviri "*gamlı hemşirelere*" dönüşür. Her bölümünde ayrı bir manzara sergilenen şiirin son dizelerinde hüznün, yerini ümide bırakır. Şair, bu sefer de sevgiliyi baharı hayal etmeye çağırır:

"Yeter artık nezâremiz güzelim,

O senin mevti görmemiş dîden

Korkarım incinir bu rü'yetten;

Gel, bahar-ı hayali seyredelim..." (s.222)

Terâne-i Sabâh ise horoz sesiyle uyanılan bir günün sevincini yansıtır. *Elhân-ı Şitâ*'da tasvir edilen kış manzarasıyla âdeta bir

resim çizilir. Bu şiiri değerli kılan şekil, vezin ve tüm âhenk unsurlarının bir musiki oluşturması ve çizilen resimle bütünleşmeleridir. Şair, karın sessiz yağışını eşini kaybeden bir kuşun uçuşuna benzeterek bir kanat çırpma sesi duyuruyor. Geride kalan bir baharın hüznüne karları ortak ediyor ve karların düştükçe ağladığını söylüyor. İlginç olan yeryüzünü örten karlarla bahara ait güzelliklerin derin bir sessizliğe gömülmesine rağmen o sessiz tabiat içerisinde okurun, tabiatın sessiz şarkısını dinleyebilmesidir. Manzara *Temâşâ-yı Hazân*'da olduğu kadar harap değildir; ama yine özlenen bahardır. Çünkü bahar mutluluğu, kış ise hüznü çağrıştırılmaktadır. "*Göklerden emeller gibi rızan oluyor kar / Her sûda hayâlîm gibi pûyân oluyor kar*" dizeleri şairin saadet duygusunun yok olmasından duyduğu korkuyu ifade etmektedir. Aynı ümitsizlik Fikret'ten verdiğimiz yukarıdaki örneklerde de vardır. Şairler hayal-gerçek çatışmasını ve her saadetin bir gün son bulacağı korkusu içerisindeyler. Bu, Servet-i Fünûn kuşağının ortak bir korkusudur. Mehmet Rauf'un neredeyse tüm romanlarında bu korku hâkimdir. Hatta romanda Mehmet Fauf aşkı nasıl yansıtmışsa Cenap'ın da aynı anlayışla aşk şiirleri yazdığını söylemek abartılı olmaz.

Cenap Şahabettin'in aşk şiirleri:

Son Arzû, Don Juan, Diyojen, Unutmayalım, Giysû-yı Yâr, Benim Kalbim, Şi'r-i Mahzûn, Hakikat-ı Sevdâ, Ağlasam, Berk-i Hazân, Temâşâ-yı Leyâl, Riyâh-ı Leyâl, Temâşâ-yı Hazân, Yakazât-ı Leyliye, Senin İçin, Makdem-i Yâr, Dest-i Yâr, Çeşm-i Yâr, Rûh-ı Yâr, Hayal-i Yâr,

Yâr-ı Muhayyel, Unutulmayan Saniye, Hakikat-i Sevdâ, Hayal-i Râiyâne, Sürud-ı Seher, Seni Dinlerken, Nekahat-ı Kalb

Cenap'ın hayat ve sanat anlayışının kaynağını aşk teşkil eder. Ona göre, bütün güzel eserler, aşk ve faziletin ürünüdür. Aşk kaldırırsanız "*âlem-i nefâis*" tamamıyla boşalır. Aşk nağmelerinin kesilmemesi gerekir; çünkü ilerlemenin bütün meyveleri, "*aşk ile fen, felsefe, sanat, şiir, musiki ve medeniyet aşkın eseridir. Şiir, hayat ve aşk daima beraber olmalıdır.*" (Akay 1997:19-20)

Cenap'ın aşk şiirleri Fikret'inkilere göre daha arzulu hatta şehvet yüklüdür. Şair her ne kadar romantik ve hassas bir söyleyişe sahip olsa da aşkın derinliğini yansıtmak bir manevî duyusu yansıtamamıştır. Şiirleri incelendiğinde aşk anlayışını ve hatta kadına bakışını anlamak mümkündür. *Don Juan*'da:

"Ey benim münhezim fütâdelerim,

Sevdiniz hep sevilmeyen beni siz;

Yanmak isterdi göğsünüzde serim

Ateşimden kül oldu âteşiniz."

Derken, aslında gerçek sevgiyi yaşamadığını, kadınlarla birlikteliğinin maddî plânda kaldığını itiraf etmektedir. Kendini beğenmişliğini ve zevk düşkünlüğünü ifade etmeye şu dizeler yeterlidir:

"Sanki âvâre bir güneşim ben

Her su üstünde in'ikâs ettim:

Dîdeler parlardı hayâlimden

Kimseden şu'le almadım kendim."
(s.267-268)

Devam eden dizelerde avucundan geçen "hazinelerin" bir kıymeti olup olmadığını nefsine sormadığını söylerken aslında kadına değer vermediğini de itiraf etmektedir. Bir kadından geçince diğerine koşmuş ve bunu aşk zannetmiştir. *Unutulmayan Saniye*'de ise sevgiliyle "şu hâk-i siyeh"ten uzaklaştıran mest oluş dile gelirken *Ba'de't-Telâki*'de "Hayat-ı vashının üstünde bir hayat ararım" demekten çekinmez. İnsan ruhunun gizlediklerini içeren *Diyojen* de bu yönde ilginç bir örnektir. *Hakikat-ı Sevdâ*'da bir müddet için göz kamaştıran aşkın hem çekiciliği hem de korkutan bir cazibesi dile getirilir.

Son *Arzu*'da ise çapkın şairin gönlü durulmaya başlamıştır. Artık arzulan gelip geçici hevesler değil, ebedî bir mutluktur. *Fikret*'in *Ömr-i Muhayyel*'i ile *İlel-ebed*'ini anımsatan bu şiirde, yaşamda mutluluk yerine mutluluğu ölümle ebedî kılmak arzulanır.

Cenap, sevgiliyi "Birlikte terk-i cism edelim mevte, bir gece / Mest-i garâm iken" diye çağırırken Mehmet Rauf'un roman kahramanlarını hatırlatmaktadır. Düşlenen sevda, gerçek bir mekânda değil, ruhlarının birleştiği bir "hadîka-i ebediyyet" te yaşanacaktır.

Riyâh-ı Mesâ ve Fırak'ta sevgiliyi kaybetme korkusu hakimken Riyâh-ı İlham, Mülhime-i Eş'arıma, Yâr-ı Muhayyel, Sana Dair, Pür-Hüzn ü Heves'te şairin sevgili ile ilham perisini birleştirdiği görülür.

Pür-Hüzn ü Heves:

"Ben şair olaydım sana, ey yâr-ı dil-ârâm,

Hemşîre-i rûhun gibi sözler getirirdim;

Bulsam sana lâyük yeni bir rişte-i ilham

Her beytime bir hissimi bağlar da verirdim.

Veznim sesin olsaydı, neşîdemde bulurdum

Şi'rin daha hiç duymadığı lahn-ı amîki

Yâdımda kalan sözlerini yazmış olurdum

Yazsam sana şâyeste olan nazm-ı rakîki."
(s.232)

Cenap'ın *Giysû-yı Yâr, Dest-i Yâr, Çeşm-i Yâr, Rûh-ı Yâr, Hayal-i Yâr, Makdem-i Yâr* gibi aşk şiirlerinde sevgili bir uzvu ya da bir özelliği ile anlatılır. *Fikret*'in birçok aşk şiirinde geçen "ağlamak" fiili şairin duyduğu ya da duymak istediği aşk acısını dile getirir. Cenap da aynı fiili sık sık kullanmakla birlikte Ağlasam şiirini kaleme alır. "Âh, ağlasam senin ile leb-ber-leb ağlasam" dizelerinde de görüldüğü gibi aşk acısıyla çekilen "ah"lar Cenap'ın şiirlerinde biraz daha derinleşmiştir.

SONUÇ

Yeni Türk şiirinin oluşum aşamasında her ne kadar yenilik arayışı sürse de şairler, gelenekten bir anda kopmamıştır. Eski şiirin şekil özellikleri yeni denemelerle kırılırken içeriği de alışılmadık duygu ve düşüncelerle değişme yolunu tutar. Şinasi, Namık Kemâl ve Ziya Paşa'nın şiirlerinde

yenileşmenin izleri görülse de dönemin ikinci kuşağında yenilik sanat cephesinde amacına ulaşır. Türk şiiri batılı bir şiirin sanat kalitesine ulaşma yolunda ilk adımlarını atmaya başlamıştır. Servet-i Fünûn Dönemi'nde ise artık Türk şiiri, yeni hayal ve şekil denemeleriyle bir döneme ismini yazdıracak konuma yükselir.

Bu çalışma, Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'in kendi dönemlerinde adlarından çokça söz ettirecek şiirlere imza attıklarını ortaya koymuştur. Özellikle ele aldığımız "aşk" ve "tabiat" konusundan söz etmemiz gerekirse, şairlerin bu kavramlara o güne kadar yüklenenlerden daha farklı bir hayal ve duygu değeri yükledikleri açıktır. Tabiatın insanla uyum içinde ses ve tasvirlerle sağlanan manzara içerisinde sunulması, musiki ve resim sanatının şiire aksiyonla ilginç örnekler verilmiştir. Şiirlerde teşhis ve istiare sanatı en çok ilgi çeken edebî unsurlardır.

İçerik açısından önem arz eden bir husus da Servet-i Fünûn romanlarına yansıyan karamsar ruh halinin şiirlerde de mevcut olmasıdır. Bu durumu, o dönem şair ve yazarlarının birbirlerinin eserlerinden çok etkilenmeleri ve döneme hâkim romantik anlayışla açıklamak mümkündür.

KAYNAKÇA

AKAY, H., (1997), "Cenap Şahabettin'in Aşk Felsefesi", Türklük Araştırmaları Dergisi, İstanbul. s.8

AKYÜZ, K., (a.tr). Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

....., **(b,tr)**, Batı Şiirinde Türk Şiiri Antolojisi, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

CENAP, Ş., (4 Eylül 1313). "Tabiata Karşı Şair, Servet-i Fünun, ss.340-18-20.

CENAP, Ş., Bütün Şiirleri Bütün Şiirler, (1984). (hzl.Mehmet Kaplan, İnci Enginün,

EMİL, B., & BİRİNCİ, N., (Abdullah Uçman), İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.

ERCİLASUN, B., (2009). "Servet-i Fünun'da Edebî Tenkit", Ankara: Akçağ, Yayınları. (Cenap Şahabettin, Musâhabe-i Edebiye-Menâfi-i Edebiye, Servet-i Fünun, 19 Haziran 131, ss.329-259.)

PARLATIR, İ., (2004). Tevfik Fikret, Ankara: Akçağ Yayınları.

....., **(2004.,** Recâizâde Mahut Ekrem, Ankara: Akçağ Yayınları.

....., **(1992).** "XIX.Yüzyıl Yeni Türk Şiiri", Türk Dili, ss. 481-482-1-43.

Recâizâde Mahmut Ekrem, (1311). Pejmürde, İstanbul: Âlem Matbaası.

....., **(1302).** Takdîr-i Elhân, İstanbul: Mahmut Bey Matbaası.

TEVFİK, F., (2000). Dil ve Edebiyat Yazıları, (hzl. İsmail Parlatır), Ankara: TDK Yayınları.

....., **(2001).** Bütün Şiirleri, (hzl. İsmail Parlatır, Nurullah Çetin), Ankara:TDK Yayınları.